

Voorwoord bij de derde druk

Inmiddels heeft het Handboek Stichting en Vereniging een stevige positie in de markt veroverd. Er is sprake van een breed gebruik door adviseurs op het terrein van wat wel wordt aangeduid als de vrijwillige organisaties, variërend van advocaten, notarissen, accountants en belastingadviseurs tot organisatieadviseurs en bestuurders en toezichthouders. De vraag om het boek nog beter bruikbaar te maken voor studenten heeft inmiddels geleid tot het verschijnen van een studenteneditie van het Handboek in 2018.

Allerhande maatschappelijke ontwikkelingen alsook nieuwe rechtspraak en aanpassing van voorliggende wetsontwerpen vormden aanleiding tot actualisering en bewerking van de totale tekst.

Het nieuwe Handboek ligt thans voor u.

Wij hopen dat de lezer nuttig gebruik zal kunnen maken van de vloed aan informatie die op het brede terrein van de vereniging en de stichting wordt geboden en houden ons, als steeds, aanbevolen voor kritische bemerkingen en aanvullingen.

Jos Hamers
Kid Schwarz
Niek Zaman

Maastricht, Rotterdam en Leiden
November 2018

Hoofdstuk 1

Inleiding

Prof. mr. J.J.A. Hamers en prof. mr. D.F.M.M. Zaman

1.1 **Rechtspersonenrecht**

1.1.1 **Algemeen**

Het hebben van rechten en verplichtingen is relevant voor het recht. Dragere van rechten en plichten heten rechtssubjecten. Zij kunnen zelfstandig deelnemen aan het rechtsverkeer. Naar Nederlands recht onderscheiden wij twee soorten rechtssubjecten: natuurlijke personen (mensen) en rechtspersonen. In dit boek staan vier rechtspersonen centraal. Dit zijn de stichting en de vereniging, de coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij. Alle rechtspersonen worden geregeld in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek (BW). In dit wetboek treffen wij het rechtspersonenrecht aan, zoals dat geldt voor de (meeste) privaatrechtelijke rechtspersonen.¹ Het rechtspersonenrecht maakt deel uit van het burgerlijk recht. Dit burgerlijk recht, ook wel civiel recht of privaatrecht genoemd, kan worden onderverdeeld in vermogensrecht en personenrecht. Het vermogensrecht omvat op zijn beurt het goederenrecht (geregeld in de Boeken 3 en 5 BW) en het verbintenissenrecht (opgenomen in Boek 6 BW) alsmede een algemeen deel dat zowel op het goederenrecht als op het verbintenissenrecht van toepassing is. Het personenrecht bevat het in Boek 1 BW opgenomen personen- en familierecht en het rechtspersonenrecht. Dit wordt geregeld in Boek 2 BW. Boek 2 BW is onderverdeeld in negen titels:

- titel 1 Algemene bepalingen;
- titel 2 Verenigingen;
- titel 3 Coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen;
- titel 4 Naamloze vennootschappen;
- titel 5 Besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid;
- titel 6 Stichtingen;
- titel 7 Fusie en splitsing;
- titel 8 Geschillenregeling en het recht van enquête;
- titel 9 De jaarrekening en het jaarverslag.

1.1.2 **Rechtspersonen**

Zoals gezegd wordt de rechtspersoon door ons recht gezien als rechtssubject, hetgeen betekent dat de rechtspersoon, net als de mens, als zelfstandig drager van (vermogensrechtelijke) rechten en plichten wordt aangemerkt. Ten aanzien van de rechtspersoon als creatie van het recht is de traditionele instrumentele visie, de rechtspersoon als verlengstuk van zijn oprichters en orgaanbemensen, inmiddels verlaten. In deze instrumentele benadering van het fenomeen rechtspersoon was

---

1. De Vereniging van Eigenaars is geregeld in Boek 5 BW (zie par. 1.3.4).

de neiging groot de rechtspersoon als contract te duiden, dus als een overeenkomst tussen oprichters en leden, gericht op verwezenlijking van het doel dat partijen voor ogen staat.

In de moderne institutionele visie wordt de rechtspersoon gezien als een instituut, dat op basis van de wet ontstaat bij zijn oprichting en vanaf dat moment een zelfstandig leven leidt. Een leven dat beheerst wordt door de wet en de statuten van de rechtspersoon. Daar waar de oprichters betrokken waren bij het oprichtingstraject en, als het ware, voor de oprichting het karakter van de rechtspersoon in wording bepaalden, treden zij terug bij de oprichting. Het instituut neemt zelfstandig deel aan het economisch en rechtsverkeer en draagt zelfstandig de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen. Deze rechten en verplichtingen staan in beginsel niet in enige relatie met de privévermogens van degenen die, als bestuurder, commissaris, lid, aandeelhouder of anderszins, bij de rechtspersoon betrokken zijn.

Het recht werkt met rechtspersonen omdat het noodzakelijk is rechten en verplichtingen niet alleen op mensen, maar ook op groepen van mensen, organisaties en instellingen te laten rusten.

De stichting die een bejaardenoord exploiteert, is een instelling die onder meer financiële middelen kan verwerven, eigenaar van een gebouw kan zijn, inventaris kan aanschaffen, en personeel in dienst kan hebben. Het zijn niet de individuele of gezamenlijke bestuursleden van de stichting die dit doen. De stichting zelf, het instituut, verricht genoemde activiteiten. Hetzelfde is het geval bij een sportvereniging die een terrein huurt, contributies int en wedstrijden organiseert. Het zijn de leden of de bestuurders van wie de ideeën komen en die de ideeën uitwerken. Het is de rechtspersoon die huurt, int en organiseert. Rechtspersonen bestaan en functioneren als zelfstandige rechtssubjecten. Dit is ondenkbaar zonder mensen die het doen en laten van de instelling bepalen en uitvoeren. Daarvoor zijn regels gesteld.

1.1.3 Soorten rechtspersonen

In Boek 2 BW wordt aangegeven aan welke organisaties de wet rechtspersoonlijkheid toekent. Onderscheiden worden:

- a. publiekrechtelijke rechtspersonen;
- b. kerkgenootschappen en hun zelfstandige onderdelen en lichamen; en
- c. privaatrechtelijke rechtspersonen.

Ad *a*. Publiekrecht betreft de rechtsverhoudingen tussen de burgers en de overheid. Publiekrechtelijke rechtspersonen, zoals de staat, de provincies en de gemeenten, vallen grotendeels buiten Boek 2 BW. Voor deze rechtspersonen geldt hoofdzakelijk eigen publiekrecht.

Ad *b*. Kerkgenootschappen verkeren in een bijzondere positie. Ons privaatrechtelijk rechtspersonenrecht geldt voor hen slechts gedeeltelijk. Vrijwel alle kerkgenootschappen kennen zelfstandige regels die alleen in overeenstemming met het rechtspersonenrecht behoeven te zijn als de wet dat uitdrukkelijk eist. Is een rechtspersoon – bij stichtingen komt dat nog wel eens voor – aan een kerkgenoot-

schap verbonden, dan kunnen we ons afvragen welke regels daarvoor gelden. Is de rechtspersoon een onderdeel van het kerkgenootschap als zodanig dan is de kans groot dat de bijzondere regels daarvan ook voor deze rechtspersoon gelden. Is de band meer formeel dan materieel, bijvoorbeeld omdat alleen wordt vereist dat het kerkgenootschap iets over de rechtspersoon te zeggen heeft, de rechtspersoon van advies dient, deel uitmaakt van zijn bestuur of iets dergelijks, dan zal waarschijnlijk het privaatrecht onverkort gelden. Overeenkomstige toepassing van Boek 2 BW is dan denkbaar, voor zover deze is te verenigen met het eigen statuut en met de aard der onderlinge verhoudingen. Het kerkgenootschap blijft in dit boek verder buiten beschouwing.²

Ad c. Privaatrecht betreft de rechtsverhoudingen tussen de burgers onderling. Privaatrechtelijke rechtspersonen zijn:

- de vereniging;
- de coöperatie;
- de onderlinge waarborgmaatschappij;
- de naamloze vennootschap;
- de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid;
- de stichting.

Deze zes rechtspersonen treffen we aan in Boek 2 BW.

Naast de in Boek 2 BW geregelde rechtspersonen kent het recht ook aan andere organisaties rechtspersoonlijkheid toe. Genoemd kunnen worden:

- de Vereniging van Eigenaars;
- het Europees Economisch Samenwerkingsverband;
- de Europese Vennootschap; en
- de Europese Coöperatieve Vennootschap.

1.1.4 Vergelijking privaatrechtelijke rechtspersonen

Men kan de privaatrechtelijke rechtspersonen op een paar manieren in groepen indelen. Om het inzicht in de organisaties te vergroten besteden wij hier enige aandacht aan.

Verenigingstype tegenover stichtingstype

Men kan het ‘verenigingstype’ van het ‘stichtingstype’ onderscheiden. Men spreekt hier ook wel – ouderwets – van het verschil tussen samenwerkingsverbanden en doelvermogens. Het verschil zit hierin dat het verenigingstype altijd een algemene vergadering (van leden of van aandeelhouders) kent met daarnaast een bestuur. Dit brengt mee – de wet voorziet daarin – dat ten behoeve van die algemene vergadering toezicht op het bestuur moet kunnen worden uitgeoefend.

---

2. Zie over kerkgenootschappen Asser/Rensen 2-III* 2017/375-398.

De stichting kent alleen een bestuur. Zij heeft geen leden of aandeelhouders. De wet voorziet erin dat op het bestuur toezicht wordt uitgeoefend door de rechter via het Openbaar Ministerie.³

Kapitaalvennootschappen tegenover vereniging en stichting

Er zijn rechtspersonen wier leden in het kapitaal van die rechtspersonen deelnemen. Wij noemen deze rechtspersonen kapitaalvennootschappen. Dit zijn de naamloze vennootschap (N.V.) en de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (B.V.). De leden worden hier aandeelhouders genoemd. Wezenlijk voor hun positie is dat zij risicodragend kapitaal verschaffen en naar rato daarvan in de winst delen (zie par. 1.4.2).

De stichting staat alleen al door haar structuur (een organisatievorm zonder algemene vergadering) apart. Zij wordt echter van oudsher in één adem genoemd met de vereniging. De reden daarvan is dat deze beide rechtspersonen zich bij uitstek lenen voor het nastreven van ideële en sociale doeleinden. Vaak hebben degenen die met een niet-materieel doel een rechtspersoon willen oprichten de keuze tussen een vereniging en een stichting. Deze keuze wordt vaak bepaald door de organisatiestructuur waaraan men de voorkeur geeft (wel of geen leden). Het verschil tussen de vereniging en stichting enerzijds en de kapitaalvennootschappen anderzijds komt vooral naar voren in het al dan niet uitgeven van aandelen. Organisatorisch gezien zijn lidmaatschap en aandeelhouderschap gelijk (zie par. 1.4.3). Het lidmaatschap heeft echter een persoonlijk karakter – de wet zegt dat uitdrukkelijk⁴ –, terwijl het aandeel de band vormt tussen (verwisselbare) aandeelhouders en de N.V. of B.V.

De coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij hebben – in beginsel – geen aandeelhouders.⁵ Met de N.V. en de B.V. hebben zij gemeen dat zij de materiële belangen van hun leden behartigen.

1.1.5 Wat kan en mag een rechtspersoon?

Als drager van rechten en verplichtingen functioneert een rechtspersoon op dezelfde manier als een natuurlijk persoon. Het spreekt vanzelf dat hier niet een typisch familierechtelijk of aan het mens-zijn gebonden functioneren wordt bedoeld. Daar waar een natuurlijk persoon wordt geboren, huwt en sterft, wordt een rechtspersoon opgericht, fuseert hij, kan hij splitsen en wordt hij ontbonden. Voor deze oprichting, fusie, splitsing en ontbinding bestaan regels die voor natuurlijke personen niet gelden. Voor het vermogensrecht staat een rechtspersoon gelijk met een natuurlijk persoon.⁶

3. In de statuten van stichtingen en verenigingen kunnen andere organen, naast de door de wet verplicht gestelde organen, worden ingesteld. Bij bepaalde maatschappelijke ondernemingen, zoals zorginstellingen en woningcorporaties, zijn toezichthoudende organen en belanghebbendenvertegenwoordigingen als organen krachtens de wet verplicht gesteld. Zie hierover nader hoofdstuk 6, 7 en 14. Vgl. voor ontslag van bestuurders door de rechter art. 2:298 BW.

4. Art. 2:34 lid 1 BW.

5. Een onderlinge waarborgmaatschappij zal veelal wel een waarborgkapitaal hebben. Dit kapitaal kan in aandelen worden verdeeld (zie art. 2:62a BW).

6. Art. 2:5 BW: 'Een rechtspersoon staat wat het vermogensrecht betreft, met een natuurlijk persoon gelijk, tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit.'

1.1.6 Identificatie van de rechtspersoon

Wil een rechtspersoon aanspreekbaar zijn, dan moet hij een eigen identiteit hebben. De wet voorziet daarin door duidelijkheid te eisen over de *naam*, de *rechtsvorm* (bijvoorbeeld stichting, vereniging, N.V. of B.V.) en de *plaats van vestiging*. In het algemeen moet bij de oprichting duidelijkheid over dergelijke zaken worden verschaft. Bij de oprichting moeten ook de statuten zijn opgesteld (zie par. 4.2, 5.1.4 en 5.2). Dit zijn, samen met de wettelijke bepalingen, de regels waardoor de rechtspersoon wordt beheerst. De statuten worden in eerste instantie door de oprichters van de rechtspersoon opgesteld. Zij geven regels voor het intern en extern functioneren. Juist daardoor bepalen de statuten ook het eigen gezicht van de rechtspersoon. Ze dragen bij tot de identificatie. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren doordat in de statuten wordt gekozen voor een bijzondere organisatorische opbouw. Denk hierbij aan de instelling van een dagelijks bestuur (zie par. 8.1.16 en 9.1.16), een wedstrijdcommissie of afdelingen (zie hoofdstuk 17). De statuten bevatten altijd een omschrijving van het *doel* van de rechtspersoon (zie hoofdstuk 4 en 5). In het algemeen is het doel bepalend voor de keuze van de rechtsvorm. Van oudsher zijn de stichting en de vereniging bij uitstek geschikt voor het nastreven van ideële en sociale doeleinden. Zij worden echter ook wel voor commerciële activiteiten benut. De coöperatie is een vereniging die een bedrijf uitoefent of doet uitoefenen. Dit geldt ook voor de onderlinge waarborgmaatschappij, zij het beperkt tot het verzekeringsbedrijf.⁷ Willen we een eenmansbedrijf in de vorm van een rechtspersoon gieten, dan is de B.V. de meest gebruikte rechtsvorm.

1.1.7 Functioneren van de rechtspersoon

Een rechtspersoon staat voor het vermogensrecht gelijk met een natuurlijk persoon (art. 2:5 BW). Hij kan rechten en verplichtingen hebben en juridisch relevante handelingen verrichten. Als een mens een handeling verricht, kan die handeling op een bepaald *rechtsgevolg* zijn gericht (dat is het gevolg dat het recht aan een feit verbindt). Zo een rechtsgevolg kan ook aan een handeling worden verbonden zonder dat dit door de handelende persoon werd beoogd. Wij zijn hier beland bij het onderscheid tussen rechtshandelingen en andere voor het recht relevante handelingen. Wij moeten daarop ingaan omdat de term rechtshandeling hierna vaker naar voren zal komen. Doet een (rechts)persoon doelbewust iets waar het recht een gevolg aan verbindt en doet hij dit juist om dat gevolg te laten intreden, dan verricht hij een *rechtshandeling*. Voorbeelden:

- Stichting ‘De Serpent’ sluit een huurovereenkomst met de eigenaar van een oud zwembad met het doel huurder van dit complex te worden.
- De vereniging ‘De vergulde hand’ betaalt een rekening om van een schuld bevrijd te worden.
- Stichting ‘De Molensteen’ sluit een koopovereenkomst om een recht te krijgen op levering van het gekochte (en om vervolgens, door aan die levering mee te werken, eigenaar te worden).

7. Zie hoofdstuk 18 en 19.

Het spreekt vanzelf dat statuten erin voorzien wie dergelijke rechtshandelingen voor de rechtspersoon mag en kan verrichten. De statuten moeten passen in het wettelijk systeem. Zie hiervoor hoofdstuk 11 en 12.

Een bijzondere soort rechtshandelingen wordt gevormd door de processuele handelingen. Uit de wet en de statuten volgt via welke personen een rechtspersoon aan een juridische procedure kan deelnemen.

Naast de rechtshandelingen komen ook handelingen met een onbedoeld rechtsgevolg voor. Voorbeelden:

- door onjuiste mededelingen over een persoon lijdt deze schade;
- een ondernemer ondervindt schade door oneerlijke concurrentie;
- een door de rechtspersoon gebruikte bestelauto heeft versleten banden, slijt en veroorzaakt daardoor een ongeval waardoor derden schade lijden.

In deze gevallen verbindt het recht een gevolg aan de gebeurtenis. Er ontstaat een verplichting tot schadevergoeding. Deze verplichting is het gevolg van wat in het recht een onrechtmatige daad wordt genoemd. Uiteraard wordt noch in de wet noch in de statuten geregeld wie voor de rechtspersoon onrechtmatige daden mag plegen. Volgens in de rechtspraak ontwikkelde regels wordt vastgesteld welk onrechtmatig handelen aan een rechtspersoon wordt *toegerekend*. Wij zullen dit hier niet verder bespreken, maar verwijzen naar hoofdstuk 11.

De rechtspersoon beschikt over een organisatie. Hij heeft een of meer organen (zie hoofdstuk 6 en 7) waarin mensen zijn doen en laten bepalen. De gezamenlijke leden van de organen vormen de wil van de rechtspersoon en zorgen – als dat nodig is – dat deze naar buiten blijkt. In deze laatste situatie spreken wij over vertegenwoordiging van de rechtspersoon.

1.1.8 Vertegenwoordiging van de rechtspersoon

Onder vertegenwoordigen verstaat men het optreden namens een ander, de rechtspersoon in dit geval, naar buiten. Meer juridisch geformuleerd: het verrichten van rechtshandelingen voor de rechtspersoon waarbij het de bedoeling is dat niet degene die in feite handelt, maar de rechtspersoon door die handelingen wordt gebonden. In de voorbeelden in par. 1.1.7: stichting ‘De Serpent’ wordt huurder, de vereniging betaalt haar schuld en stichting ‘De Molensteen’ is koper en later eigenaar. Er is geen sprake van vertegenwoordiging als een onrechtmatige daad aan de rechtspersoon wordt toegerekend. Wel is sprake van – een bijzondere soort – vertegenwoordiging als iemand voor een rechtspersoon aan een juridische procedure deelneemt (we spreken dan van procesvertegenwoordiging).

Vertegenwoordiging bij gewone rechtshandelingen wordt behandeld in hoofdstuk 11 en 12. Daar wordt het systeem van regels besproken dat erop gericht is de vertegenwoordiging zowel intern als extern behoorlijk en effectief te laten plaatsvinden.

1.1.9 Wettelijke regelingen

Eerder werd gesteld dat de rechtspersoon bestaat en functioneert als zelfstandig rechtssubject, als drager van eigen rechten en verplichtingen. Dit is ondenkbaar

zonder mensen die het doen en laten van het instituut bepalen en uitvoeren. Hiervoor zijn regels gesteld.

In de eerste plaats is er Boek 2 BW. Daar is te vinden welke rechtspersonen ons recht kent (zie par. 1.1.3). Vervolgens geeft dat wetboek regels die — al dan niet in samenhang met statuten — moeten zorgen dat die rechtspersonen op een behoorlijke manier kunnen functioneren. Boek 2 BW geeft regels die gelden voor alle in dat boek geregelde ‘privaatrechtelijke rechtspersonen’ (vereniging, coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij, naamloze vennootschap, besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid en stichting; zie voor de term privaatrechtelijk ook par. 1.1.3). Voorts geeft het wetboek voor deze verschillende privaatrechtelijke rechtspersonen bijzondere regels (zie par. 1.1.1).

Boek 2 BW bevat onder meer regels met betrekking tot de onderlinge verhouding tussen de organen (zie hoofdstuk 6 en 7), de taakvervulling en aansprakelijkheid van bestuurders en commissarissen (hoofdstuk 10), de ongeldigheid en aantastbaarheid van besluiten (zie par. 6.2 en 7.1.5), de ontbinding van de rechtspersoon (zie hoofdstuk 24 en 25) en vereffening van zijn vermogen na ontbinding (zie par. 24.13 en 25.7). Dit alles is geregeld in de eerste titel van Boek 2 BW. De in art. 2:1-2:25 BW neergelegde regels noemen we ‘de Algemene bepalingen’. Zij gelden voor alle privaatrechtelijke rechtspersonen.

De volgende titels regelen de vereniging (titel 2: art. 2:26-2:52 BW), de coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij (titel 3: art. 2:53-2:63j BW), de naamloze vennootschap (titel 4: art. 2:64-2:166 BW), de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (titel 5: art. 2:175-2:276 BW) en de stichting (titel 6: art. 2:285-2:304 BW). De regels die in deze titels zijn opgenomen betreffen onder andere de wijze van oprichting en de inrichting van de statuten en de organisatie van de onderscheiden rechtspersonen (de verschillende organen, zoals bestuur, algemene vergadering, raad van commissarissen). De wet gaat ervan uit dat deze regels in de statuten van elke rechtspersoon een op de speciale eisen van die rechtspersoon gerichte aanvulling vinden. Behalve bij de vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid (zie voor deze term par. 3.1.6) eist de wet steeds dat de statuten op schrift zijn gesteld.

In de titels 7 tot en met 9 van Boek 2 BW worden weer algemene regels gegeven. Deze betreffen de fusie en splitsing (titel 7: art. 2:308-2:334ii BW), de geschillenregeling, het recht van enquête en het openbaar bod (titel 8: art. 2:335-2:359d BW) en de jaarrekening en het jaarverslag (titel 9: art. 2:360-2:455 BW).

Naast Boek 2 BW zijn allereerst de *Handelsregisterwet 2007* (Hregw 2007) en het *Handelsregisterbesluit 2008* (Hregb 2008) van belang. Daarin vindt men regels over de op vele plaatsen in Boek 2 BW en elders voorgeschreven inschrijvingen van feiten en gebeurtenissen die betrekking hebben op rechtspersonen. Ingeschreven moeten bijvoorbeeld worden namen van bestuurders (en andere vertegenwoordigers), statutenwijzigingen (art. 2:43 lid 6 en art. 2:293 BW), voorstellen tot fusie of splitsing (art. 2:314 respectievelijk art. 2:334h BW) en ontbindingsbesluiten (art. 2:19 lid 3 BW). Op grond van art. 6 lid 1 Hregw 2007 moet iedere stichting en iedere vereniging met volledige rechtsbevoegdheid (zie voor deze term par. 3.1.5) worden ingeschreven in het Handelsregister. De vraag of de stichting c.q. de vereniging al

dan niet een onderneming drijft, is voor de verplichting tot inschrijving in het Handelsregister niet van belang. De vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid, ook wel informele vereniging genoemd, *kan* worden ingeschreven in het Handelsregister (art. 6 lid 2 Hregw 2007). Drijft deze laatstgenoemde rechtspersoon een onderneming, dan is inschrijving in het Handelsregister echter wel verplicht (art. 5 onderdeel a Hregw 2007). De verplichting tot inschrijving van de rechtspersoon in het register rust op iedere bestuurder van die rechtspersoon. Het Handelsregister wordt gehouden door de Kamer van Koophandel en Fabrieken (zie verder par. 4.7 en 5.10).

Zijn in een onderneming ten minste vijftig personen werkzaam, dan is in het algemeen de instelling van een ondernemingsraad verplicht. De Wet op de ondernemingsraden geeft regels voor (de verplichting tot) het instellen van een ondernemingsraad en het functioneren daarvan.

1.2 Algemene bepalingen voor stichtingen en verenigingen

1.2.1 Algemeen

In dit hoofdstuk worden algemene regels besproken die voor verenigingen, stichtingen, coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen gelden. De wet geeft een aantal van dergelijke regels, die voor een groot deel elders in dit boek aan de orde komen. Daarom wordt regelmatig met een verwijzing volstaan.

Wij zagen hiervóór (par. 1.1.4) dat het voor het functioneren van rechtspersonen van belang is dat buitenstaanders die rechtspersonen kennen en de voor die rechtspersonen geldende regels kunnen kennen. Daartoe moet de rechtspersoon aan bepaalde verplichtingen tot inschrijving en publicatie voldoen. Hieraan wordt in par. 1.2.2 e.v. aandacht besteed. Achtereenvolgens komen aan de orde de vraag wat het beoogde effect van zo'n inschrijving of publicatie is (par. 1.2.3), de vraag welke gegevens door wie moeten worden ingeschreven (par. 1.2.3 en 1.2.4), bijzondere regels over niet (tijdig) gepubliceerde gegevens over statutenwijziging of ontbinding en over onjuiste publicatie van bestuursbevoegdheden (par. 1.2.5). Vervolgens komen de gevolgen van onjuiste of onvolledige inschrijving in het algemeen aan de orde (par. 1.2.5). De tegenhanger van dit laatste, de derde die zich niet behoorlijk op de hoogte stelt van de gegevens over de rechtspersoon, wordt in par. 1.2.6 besproken. Alle rechtspersonen hebben een doel. Buitenstaanders (derden) kunnen er belang bij hebben dit doel te kennen. Zie over rechtshandelingen van de rechtspersoon die niet onder het doel vallen, par. 1.2.7.

De wet wil dat een rechtspersoon met een bepaald doel en een bepaalde organisatorische opbouw een bepaalde juridische vorm kiest. Par. 1.2.8 geeft aan welke regels gelden als hierin een verkeerde keuze wordt gemaakt.

Vervolgens worden het handelen in strijd met de eigen statuten (par. 1.2.9) en de verboden rechtspersoon (par. 1.2.10) aan de orde gesteld. De rechtspersoon die in strijd met zijn statuten handelt, treedt anders op dan hij zelf in zijn statuten heeft vastgelegd en wordt daarom bedreigd met ontbinding. Voor de verboden rechtspersoon bestaat dezelfde dreiging, omdat zijn optreden in strijd is met de grondbeginselen van onze rechtsorde.

Een geheel ander onderwerp van algemene regels vormen de verhoudingen binnen de rechtspersoon. Dat wil zeggen de verhoudingen tussen de organen van de rechtspersoon onderling, tussen degenen die daarvan deel uitmaken, tussen de vereniging en haar leden, de stichting en haar bestuurders en de leden of de bestuurders onderling. Zie hierover par. 1.2.11. Par. 1.2.12 en 1.2.13 betreffen ten slotte de interne aansprakelijkheid van bestuurders in het algemeen en de aansprakelijkheid van bestuurders in enkele bijzondere gevallen (zie over de aansprakelijkheid van bestuurders ook hoofdstuk 10).

1.2.2 Openbaarmaking van gegevens

Het is voor derden van groot belang te weten dat een rechtspersoon bestaat en van die gegevens op de hoogte te zijn die nodig zijn om met de rechtspersoon te kunnen omgaan. Degene die iets aan een stichting verkoopt, zal op zijn minst willen weten wie voor die stichting kan en mag optreden en naar welk adres de rekening moet worden gestuurd. De wet eist aangifte van bepaalde gebeurtenissen bij en bekendmaking van bepaalde stukken via de Kamer van Koophandel. Deze houdt daartoe een register bij: het Handelsregister.

Van degene die met een rechtspersoon handelt, eist de wet dat hij dit niet klakkeloos doet, maar van de bekendgemaakte gegevens gebruikmaakt. De wet eist tegelijkertijd van de rechtspersoon dat deze de publicatieregels stipt naleeft.

Er zijn twee groepen publicatieregels:

- de aan de rechtspersonen opgelegde publicatieverplichtingen, waarvan voor de stichting en de vereniging vooral van belang zijn de verplichtingen tot openbaarmaking van gegevens omtrent oprichting, statutenwijziging, ontbinding en vertegenwoordiging; en
- de verplichtingen tot publicatie opgelegd aan ondernemers ten aanzien van henzelf en de door hen gedreven ondernemingen, bijvoorbeeld de verplichtingen tot publicatie van de jaarrekening voor ondernemende stichtingen en verenigingen en voor de coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij.

1.2.3 Het Handelsregister

Het Handelsregister, dat wordt gehouden door de Kamers van Koophandel en Fabrieken, heeft ten doel het bevorderen van de rechtszekerheid in het economisch verkeer en is er voor de verstrekking van gegevens van algemene, feitelijke aard omtrent de samenstelling van ondernemingen en rechtspersonen ter bevordering van de economische belangen van handel, industrie, ambacht en dienstverlening en voor het registreren van alle ondernemingen en rechtspersonen als onderdeel van de gegevenshuishouding die bijdraagt aan het efficiënt functioneren van de overheid (art. 2 Hregw 2007).

Art. 5 Hregw 2007 geeft aan welke ondernemingen in het Handelsregister moeten worden ingeschreven. De Handelsregisterwet 2007 geeft geen omschrijving van het begrip onderneming. Daarvoor moeten we zijn in art. 2 Hregb 2008 (jo. art. 8 onderdeel b Hregw 2007). Van een onderneming is sprake indien een voldoende zelfstandig optredende organisatorische eenheid van een of meer personen bestaat waarin door voldoende inbreng van arbeid of middelen, ten behoeve van derden

diensten of goederen worden geleverd of werken tot stand worden gebracht met het oogmerk daarmee materieel voordeel te behalen.

De vraag of een stichting of vereniging een onderneming in de zin van de Handelsregisterwet 2007 drijft, dient eveneens aan de hand van deze criteria te worden beantwoord.

Naast 'ondernemingen' moeten ook rechtspersonen in het Handelsregister worden ingeschreven (art. 6 Hregw 2007). De inschrijvingsplicht geldt op basis van dit artikel dus ook voor de vereniging, de coöperatie, de onderlinge waarborgmaatschappij en de stichting.

Voor de vereniging met een beperkte rechtsbevoegdheid, dit is een vereniging waarvan de statuten niet zijn opgenomen in een notariële akte (zie par. 3.1.6), geldt de inschrijvingsverplichting niet. Zij kan worden ingeschreven (art. 6 lid 2 Hregw 2007). Dit is evenwel anders indien door deze vereniging een onderneming wordt gedreven (art. 5 onderdeel e Hregw 2007). Krachtens de Handelsregisterwet 2007 geldt de inschrijvingsverplichting dus voor ondernemingen en voor rechtspersonen. Om dubbele inschrijving in het register te voorkomen, bepaalt de wet dat indien aan een rechtspersoon een onderneming toebehoort die als zodanig in het Handelsregister moet worden ingeschreven de inschrijving van de onderneming tevens als inschrijving van de rechtspersoon geldt (art. 7 Hregw 2007).

De opgave ter inschrijving in het Handelsregister kan bij iedere Kamer worden gedaan. De inschrijving in het Handelsregister vindt plaats door de Kamer in welker gebied de onderneming of de rechtspersoon gevestigd is of in welker gebied de onderneming of de rechtspersoon haar hoofdvestiging heeft (art. 18 lid 6 Hregw 2007). De verplichting tot het doen van opgave van gegevens ter inschrijving in het Handelsregister rust op degene aan wie een onderneming toebehoort. Betreft het de inschrijving van een rechtspersoon of een onderneming die aan een rechtspersoon toebehoort, dan zijn de bestuurders van die rechtspersoon tot inschrijving verplicht (art. 18 lid 1 Hregw 2007).

1.2.4 **Inschrijving door rechtspersonen**

Welke gegevens in het Handelsregister moeten worden ingeschreven, wordt geregeld in Boek 2 BW, in de Handelsregisterwet 2007 en in het Handelsregisterbesluit 2008. Krachtens de Handelsregisterwet 2007 en het Handelsregisterbesluit 2008 dienen ten aanzien van ondernemingen algemene en rechtsvormafhankelijke gegevens in het Handelsregister te worden opgenomen. In de Handelsregisterwet 2007 treffen we de basisgegevens ofwel authentieke gegevens aan (art. 9-14 Hregw 2007). Het betreft de gegevens over de onderneming (het door de Kamer van Koophandel toegekende unieke nummer, de handelsnaam, de datum van aanvang, voortzetting of beëindiging, degene aan wie de onderneming toebehoort en de vestigingen). In art. 9-15 Hregb 2008 staan de andere algemene (niet-authentieke) gegevens die ingeschreven dienen te worden.

Naast deze algemene gegevens geeft het Handelsregisterbesluit 2008 aan wat per specifieke rechtsvorm ingeschreven moet worden. Op basis van de Handelsregisterwet 2007 (art. 10 lid 1 jo. art. 12 Hregw 2007) en het Handelsregisterbesluit 2008 (art. 28 en 29 Hregb 2008) worden ten aanzien van de vereniging, coöperatie, on-

derlinge waarborgmaatschappij en de stichting de volgende gegevens in het Handelsregister opgenomen: een door de Kamer toegekend uniek nummer, de naam, de rechtsvorm en de statutaire zetel, en de datum van aanvang of beëindiging. Krachtens het Handelsregisterbesluit 2008 worden ten aanzien van de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid, de ingeschreven vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid, de coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij de persoonlijke gegevens opgenomen van iedere bestuurder en commissaris en de datum waarop hij in en uit functie is getreden en of hij bevoegd is de rechtspersoon alleen of gezamenlijk handelend met een of meer anderen te vertegenwoordigen. Ook de persoonlijke gegevens van anderen dan de bestuurders aan wie statutair vertegenwoordigingsbevoegdheid is toegekend, alsmede de inhoud van die bevoegdheid worden opgenomen. Met betrekking tot de stichting worden de persoonlijke gegevens van iedere bestuurder en ieder lid van het toezichthoudend orgaan en de datum waarop hij bij de stichting in en uit functie is getreden in het Handelsregister opgenomen, alsmede of hij bevoegd is de stichting alleen of gezamenlijk handelend met een of meer anderen te vertegenwoordigen. Ook ten aanzien van de stichting worden de persoonlijke gegevens van anderen dan de bestuurders aan wie statutaire vertegenwoordigingsbevoegdheid toekomt en de inhoud van die bevoegdheid opgenomen.

Het niet-inschrijven van een personenvennootschap in het Handelsregister wordt gekwalificeerd als een economisch delict in de zin van art. 1 onder 4 Wet op de economische delicten (WED) jo. art. 47 Hregw 2007. Op het niet-inschrijven van de vereniging, coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij en stichting in het Handelsregister wordt bovendien een zware sanctie gesteld in art. 2:29 lid 2 jo. art. 2:53a en 2:289 lid 2 BW. Deze artikelen zijn opgenomen ter bescherming van derden die handelen met een niet in het Handelsregister ingeschreven rechtspersoon. Zolang de inschrijving van de vereniging, coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij en stichting niet heeft plaatsgevonden, is iedere bestuurder voor een rechtshandeling, waardoor hij de rechtspersoon verbindt, naast de rechtspersoon hoofdelijk aansprakelijk.

Naast de opgave van persoonlijke gegevens en vertegenwoordigingsbevoegdheid hebben de publicatieregels vooral betrekking op oprichting, statutenwijziging, ontbinding en vertegenwoordiging. Hoe deze gegevens moeten worden ingeschreven en wie daarvoor verantwoordelijk is, wordt bij deze afzonderlijke onderwerpen besproken.

1.2.5 Onjuiste of onvolledige inschrijving

Is een derde niet op de hoogte van de onjuistheid of de onvolledigheid van een inschrijving, dan kan de rechtspersoon zich niet op deze onjuistheid of onvolledigheid beroepen (zie art. 2:6 BW). Met andere woorden: de rechtspersoon kan de buitenstaander die niet beter wist, niet aan de juiste (ongepubliceerde) gegevens houden. De derde die wél beter weet, dient op de werkelijke stand van zaken af te gaan. De wet eist dat de rechtspersoon te allen tijde zorgt voor juistheid en volledigheid van alle inschrijvingen die hebben plaatsgevonden. Dit zijn niet alleen de inschrijvingen waartoe hij verplicht was, maar ook die waartoe hij vrijwillig is overgegaan. Het laatste kan zich bij de vereniging voordoen (zie par. 5.10.1). Degene

die niet beter weet en op onjuiste gegevens afgaat, mag de rechtspersoon aan de door hem geraadpleegde gegevens houden.

1.2.6 Onbekendheid met gepubliceerde gegevens

Als een rechtspersoon de gegevens correct heeft gepubliceerd en de publicaties *up-to-date* heeft gehouden, maar een derde daarvan niet op de hoogte is, mag de rechtspersoon die derde aan de openbaar gemaakte gegevens houden. De derde kan zich niet op onbekendheid beroepen (art. 2:6 lid 4 BW). Wel stelt de wet hierbij met nadruk twee eisen aan de rechtspersoon:

- openbaarmaking moet op alle door de wet verplicht gestelde wijzen hebben plaatsgevonden;
- als de wet mededeling van die openbaarmaking (bijvoorbeeld in de *Staatscourant*) eist, moet die hebben plaatsgevonden.

1.2.7 Doeloverschrijding

Doeloverschrijding is de technische term waarmee het handelen van een rechtspersoon wordt aangeduid dat niet binnen zijn doelomschrijving valt. In beginsel kan de rechtspersoon een dergelijke handeling wel verrichten. Een rechtspersoon is voor het vermogensrecht met een natuurlijk persoon gelijkgesteld. Hij bepaalt dus zelf welke handelingen hij verricht. De wet legt daaraan in beginsel geen beperkingen op. Toch is dat vreemd. Een rechtspersoon bestaat immers nooit zomaar, maar altijd voor een bepaald doel. Buiten het streven om dat doel te bereiken heeft het bestaan van de rechtspersoon dus eigenlijk geen zin. We moeten daarbij al direct aantekenen dat een rechtspersoon een *einddoel* nastreeft, maar om dat te bereiken allerlei stations moet passeren die we *tussen- of nevendoeleinden* noemen. Hier is veel variatie in mogelijk. Denk bijvoorbeeld aan het beleggen van kapitaal of aan het opleiden van personen die zich later voor het einddoel kunnen gaan inzetten. Er kan dus meer onder het doel vallen dan de omschrijving van het einddoel op zichzelf zou doen vermoeden. Daar komt nog bij dat doeleinden van rechtspersonen, zeker van verenigingen en stichtingen, altijd heel ruim worden omschreven.

Ondanks het bestaan van tussen- en nevendoeleinden en de grote vaagheid van de doelomschrijvingen, zijn er toch handelingen denkbaar die niet onder de doelomschrijving zijn te brengen en evenmin in de daaraan gegeven uitvoering passen. Gaat het hierbij om een rechtshandeling (gericht op een rechtsgevolg; zie par. 1.1.7), dan *kan* de rechtspersoon zo'n rechtshandeling vernietigen, mits aan een aantal voorwaarden is voldaan (art. 2:7 BW). In de praktijk kan men zich het volgende voorstellen. Iemand die bevoegd is de rechtspersoon te vertegenwoordigen, verricht een rechtshandeling als vertegenwoordiger op naam en voor rekening van deze rechtspersoon. De rechtspersoon stelt vervolgens vast dat deze handeling volstrekt zinloos is in het kader van zijn activiteiten. Nu kan de rechtspersoon proberen die handeling te vernietigen. Dit betekent – grof gezegd – dat hij stelt dat die handeling geacht moet worden niet te zijn verricht. Voor deze vernietiging is nodig dat:

- het doel van de rechtspersoon werd overschreden;
- de wederpartij wist dat het doel werd overschreden; óf
- dit zonder eigen onderzoek moest weten.

Tot het moment waarop de rechtspersoon de rechtshandeling heeft vernietigd, is de rechtshandeling geldig. Alleen de rechtspersoon zelf kan zich op doeloverschrijding beroepen om tot vernietiging van de rechtshandeling te komen.

1.2.8 Voldoen aan de wettelijke omschrijving

Het doel is vaak bepalend voor de keuze van een bepaald type rechtspersoon en voor de inrichting van zijn organisatie. Wie met enkele mensen een liefdadig doel wil nastreven zal in veel gevallen een stichting oprichten. Wie voor datzelfde doel zo veel mogelijk mensen wil inschakelen en actief wil laten zijn, zal veelal voor de vereniging kiezen.

Voor elk type rechtspersoon geeft de wet regels die met deze oprichtingsgronden nauw verband houden. De wet gaat ervan uit dat de oprichters van een stichting een bepaald doel nastreven dat niet in hun eigen materiële belang is, en dat in een vereniging datzelfde gebeurt door democratisch georganiseerde leden. De wet probeert dan ook te verhinderen dat (1) deze personen toch eigen, materiële belangen nastreven en dat (2) een vereniging niet democratisch wordt georganiseerd (zie art. 2:285 lid 3 en art. 2:26 lid 1 en 3 BW).

De wet houdt er toezicht op dat de rechtspersonen zijn georganiseerd en zich gedragen zoals wenselijk wordt geacht. Het geval kan zich voordoen dat een rechtspersoon in 'een verkeerd jasje' is terechtgekomen in die zin dat hij eigenlijk voldoet aan de omschrijving die de wet aan rechtspersonen van een ander type geeft. Denk aan een stichting die leden heeft (eigenlijk een vereniging) of een vereniging die regelmatig aan haar leden winsten uitkeert (eigenlijk een coöperatie of misschien zelfs een B.V.). Er zijn voor zulke gevallen twee oplossingen:

- de rechtspersoon past zijn organisatie en statuten zodanig aan dat hij voldoet aan de voor zijn type geldende regels. In de voorbeelden: de stichting raakt haar leden kwijt, de vereniging keert geen winsten meer uit; of
- de rechtspersoon wordt 'omgezet' in de rechtspersoon die hij eigenlijk is. In de voorbeelden: de stichting wordt omgezet in een vereniging, de vereniging wordt omgezet in een coöperatie of in een B.V. Zie voor het technische begrip omzetting hoofdstuk 21.

Als de rechtspersoon niet een van deze twee oplossingen kiest, kan hij door de rechtbank worden ontbonden (art. 2:21 lid 1 onderdeel c BW). De rechtbank zal dit echter niet doen indien de rechtspersoon na een daartoe gestelde redelijke termijn alsnog aan de eisen van de wet voldoet (art. 2:21 lid 3 BW).

1.2.9 Handelen in strijd met de statuten

De rechtspersoon moet functioneren binnen het kader dat door de wet én zijn eigen statuten wordt aangegeven. Dit kader is in het algemeen voor derden kenbaar, aangezien de wet bekend wordt geacht en (de gegevens uit) de statuten openbaar zijn. Dat de rechtspersoon zich aan de eigen statuten houdt, is even belangrijk als dat hij de wet naleeft. De wet stelt op het overtreden van de eigen statutaire regels dan ook een strenge straf: ontbinding van de rechtspersoon (art. 2:21 lid 3 BW). Het Openbaar Ministerie of een belanghebbende bij de rechtspersoon (denk aan een lid van de vereniging of aan een donateur van een stichting) kan deze ontbin-

ding bij de rechter (de arrondissementsrechtbank) vorderen. Zover komt het echter niet snel. In de eerste plaats kan het Openbaar Ministerie (de officier van justitie) de ontbinding pas vorderen als de rechtspersoon *in ernstige mate* in strijd met zijn statuten handelt. Hiervan is sprake bij:

- ernstige overtredingen (bijvoorbeeld: het bestuur benoemen op een geheel andere wijze dan statutair is voorgeschreven);
- lichte overtredingen die vaak plaatsvinden (bijvoorbeeld: het steeds een te korte termijn aanhouden voor het oproepen voor een ledenvergadering).

In de tweede plaats komt een ontbinding als hier bedoeld er niet snel omdat de rechter, als al ontbinding wordt gevorderd, de vrijheid heeft die vordering af te wijzen. Hij zal in de meeste gevallen bovendien eerst de rechtspersoon de gelegenheid geven zijn leven te beteren of de statuten – als dat aanvaardbaar is – aan te passen aan de feiten.

1.2.10 De verboden rechtspersoon

Verboden rechtspersonen zijn rechtspersonen van wie het *doel* of de *werkzaamheid* in strijd is met de openbare orde of de goede zeden (art. 2:20 lid 1 BW). Hiermee bedoelt de wetgever rechtspersonen die een bedreiging vormen voor de essentiële waarden van onze rechtsorde. Denk hierbij aan misdadige organisaties, organisaties die zich racistisch of onaanvaardbaar discriminerend uiten en frauderende rechtspersonen. Tegen deze rechtspersonen en degenen die eraan deelnemen, kan op verschillende wijzen worden opgetreden. Omdat ontbinding voor het rechtspersonenrecht een van de belangrijkste daarvan is, komt de verboden rechtspersoon in dat verband weer aan de orde in hoofdstuk 24.

De Hoge Raad oordeelde dat bij de beantwoording van de vraag of de werkzaamheid van een rechtspersoon in strijd is met de openbare orde, als uitgangspunt geldt dat de in art. 8 Grondwet en art. 11 EVRM gewaarborgde vrijheid van vereniging een groundbeginsel is van de democratische rechtsstaat. Het verbieden van een rechtspersoon vormt een ernstige inbreuk op dit grondrecht, waaraan slechts in het uiterste geval mag worden toegekomen. Voor een verbodenverklaring moet het dan ook om meer gaan dan uit maatschappelijk oogpunt ongewenst gedrag. De verbodenverklaring dient te worden gezien als een noodzakelijke maatregel om gedragingen te voorkomen die een daadwerkelijke en ernstige aantasting vormen van als wezenlijk ervaren beginselen van ons rechtssysteem en die onze samenleving ontwrichten of kunnen ontwrichten.⁸

Bij beschikking van de Rechtbank Assen (ECLI:NL:RBASS:2012:BW9477) werd op 27 juni 2012 de Vereniging Martijn verboden verklaard en ontbonden. De rechtbank stelt hierbij voorop dat het uitdragen van in de ogen van velen ongewenste opvattingen op zichzelf genomen geen grond geeft om tot een verbodenverklaring en ontbinding te komen van de Vereniging Martijn. Het recht van vereniging en het recht van vrije meningsuiting komen toe aan een ieder en daarom ook aan diegenen die seksuele gevoelens voor kinderen hebben. Dit doet er echter niet aan af dat de werkzaamheid van de Vereniging Martijn inbreuk maakt op de algemeen aanvaarde

8. HR 26 juni 2009, NJ 2009/396. Zie over de verboden rechtspersoon ook Rb. Midden-Nederland 20 december 2017, JOR 2018/66 (*Bandidos*).

grondvesten van ons rechtsstelsel en deze werkzaamheid daarom in strijd is met de openbare orde. De Hoge Raad bekrachtigt deze beschikking. Wij nemen het volgende citaat uit het arrest van de Hoge Raad over:

‘Het gaat hier om de vraag of voldoende grond bestaat de vereniging te verbieden en te ontbinden. Niet kan worden aanvaard dat de enkele omstandigheid dat de werkzaamheid van de vereniging een bedreiging vormt voor de openbare orde, meebrengt dat zij verboden wordt verklaard en wordt ontbonden. In het concrete geval zullen de gronden die hiertoe nopen, duidelijk zwaarder moeten wegen dan de fundamentele vrijheid van vereniging. In de feitelijke instanties van deze zaak is gebleken dat de vereniging de gevaren van seksueel contact met jonge kinderen bagatelliseert en dergelijke contacten verheerlijkt en propageert. Terecht is het hof (evenals de rechtbank) tot het oordeel gekomen dat deze werkzaamheid een daadwerkelijke en ernstige aantasting is van het wezenlijke beginsel dat de lichamelijke en seksuele integriteit van het kind dient te worden beschermd. (...) Seksueel contact van volwassenen met jonge kinderen is naar de in Nederland levende maatschappelijke opvattingen een daadwerkelijke en ernstige aantasting van de lichamelijke en seksuele integriteit van het kind, waardoor het kind grote en blijvende psychische schade kan oplopen. Bovendien behoeven juist kinderen bescherming tegenover volwassenen die handelingen als hier bedoeld verrichten, omdat zij in het algemeen door hun jeugdige leeftijd en de daarmee samenhangende kwetsbaarheid in een afhankelijke positie verkeren ten opzichte van volwassenen. Deze maatschappelijke opvattingen worden ook buiten Nederland breed gedragen, en Nederland heeft zich internationaal verplicht in dat verband maatregelen te nemen (...). Hoewel in het algemeen grote terughoudendheid moet worden betracht bij het verbieden en ontbinden van een vereniging, dwingen de uitzonderlijk ernstige aard van de onderhavige gedragingen, de aard van de werkzaamheid van de vereniging – die erop is gericht bij haar leden en anderen die haar website bezoeken, eventuele drempels weg te nemen om seksueel contact met kinderen te hebben, en aldus dergelijk contact te bevorderen – en de daarmee strokende kennelijke bedoeling van haar leden, tot het oordeel dat het, bij afweging van alle betrokken rechten en belangen, in een democratische samenleving noodzakelijk is dat de vereniging wordt verboden en ontbonden in het belang van de bescherming van de gezondheid en van de rechten en vrijheden van kinderen.’⁹

1.2.11 Onderlinge verhoudingen binnen de organisatie van de rechtspersoon

Men kan binnen de organisatie van de rechtspersoon zowel natuurlijke personen als rechtspersonen tegenkomen. Natuurlijke personen maken deel uit van de organen van de rechtspersoon. Denk aan leden (algemene ledenvergadering), bestuurders (bestuur) en aan leden van de kascommissie of leden van een raad van commissarissen. Ook rechtspersonen, die voor het vermogensrecht aan natuurlijke personen

9. HR 18 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:948.

gelijk staan, kunnen deel uitmaken van een orgaan van de rechtspersoon. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan een stichting die zitting heeft in het bestuur van een vereniging of aan een vereniging die lid is van een andere vereniging. Rechtspersonen kunnen evenwel geen lid zijn van een raad van commissarissen. Dit lidmaatschap is enkel voorbehouden aan natuurlijke personen.

De rechtspersoon, zijn leden en degenen die deel uitmaken van zijn organen, moeten zich onderling gedragen in overeenstemming met de eisen van redelijkheid en billijkheid (art. 2:8 BW). De genoemde personen behoren zich tegenover elkaar zo te gedragen als ze bij een normale, goede verstandhouding van elkaar mogen verwachten. Hierin zit overigens van orgaan tot orgaan verschil. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat een lid van een wedstrijdcommissie veel taken en bevoegdheden zelfstandig kan uitoefenen. Een lid van een kascommissie daarentegen zal vaak alleen in overleg met de overige leden van de commissie mogen optreden. Een algemene en feitelijke omschrijving van de hier bedoelde gedragsregels is moeilijk te geven. Van geval tot geval zal het gebod inhoud moeten krijgen. In enkele bijzondere gevallen zorgt de wet daarvoor. De verplichting tot optreden in overeenstemming met de eisen van redelijkheid en billijkheid is gesanctioneerd. Als iemand in strijd met deze gedragsnorm handelt en daarmee schade berokkent, kan hij door degene die deze schade heeft geleden tot vergoeding daarvan worden aangesproken. Dit kan zich dus afspelen tussen een lid van een orgaan en de rechtspersoon of tussen leden van organen – in die hoedanigheid – onderling.

De wet legt een aantal functionarissen uitdrukkelijk bepaalde taken op. Aan het niet juist vervullen daarvan zijn vaak bijzondere sancties verbonden. Voor bestuurders kent de wet een algemene uitwerking van de hier behandelde gedragsnorm. Deze komt aan de orde in de volgende paragraaf.

1.2.12 De interne aansprakelijkheid van bestuurders

Hiervoor zagen wij dat een algemene gedragsnorm geldt binnen de organisatie van de rechtspersoon. Hieraan hebben allen die deel uitmaken van organen van rechtspersonen zich te houden. Het spreekt voor zich dat dit met name voor bestuurders van groot belang is. Het verantwoordelijke werk van bestuurders bestaat in het algemeen uit de zorg voor de dagelijkse gang van zaken en het nemen van veel praktische beslissingen. Vaak zijn daar (grote) financiële belangen mee gemoeid. De wet voorziet in controle op bestuurders. Deze controle wordt besproken in hoofdstuk 10. Voor de aansprakelijkheid van bestuurders bestaan bijzondere regels (zie de volgende paragraaf). Thans komt eerst de hoofdregel ter sprake.

Een bestuurder dient zijn taak naar behoren te vervullen. Dat betekent dat hij zijn werk moet doen zoals degenen die hem benoemden, mogen verwachten. De voorzitter van een plaatselijke kaartclub behoeft niet de bestuurlijke kwaliteiten tentoon te spreiden die men bij een topman in het bedrijfsleven mag verwachten. Door zijn benoeming te aanvaarden zegt hij echter wel toe die kaartclub te zullen besturen op de wijze waarop de leden dat verwachten. Is de gekozen voorzitter van de kaartclub toevallig een topman uit het bedrijfsleven en om zijn alom bekende kwaliteiten gekozen, dan mag de kaartclub zeer hoge eisen aan hem stellen. Men moet de eis van behoorlijk bestuur dus van geval tot geval inhoud geven aan de hand van alle relevante gegevens, zoals de aard van de rechtspersoon, de taak van de bestuurder, zijn persoon, opleiding en maatschappelijke positie en ook de per-

soon van degene(n) die hem benoemt of benoemen. Het maakt voor de aansprakelijkheid overigens niet uit of de bestuurder wel of niet bezoldigd is.¹⁰ Tot een behoorlijke vervulling van zijn taak is de bestuurder verplicht *tegenover de rechtspersoon*. Deze verplichting houdt tevens in dat hij aansprakelijk is voor schade ontstaan doordat hij zijn taak niet behoorlijk vervulde. Aansprakelijk derhalve tegenover de *rechtspersoon*. Dit betekent dat de rechtspersoon hem kan aanspreken om hetzij hem tot behoorlijk handelen te dwingen, hetzij, als schade is ontstaan, daarvan vergoeding te vorderen. In een dergelijk geval treden voor de rechtspersoon op degenen die hem krachtens de wet en/of de statuten vertegenwoordigen. Voor de aansprakelijkheid jegens de rechtspersoon is vereist dat aan de bestuurder een ernstig verwijt kan worden gemaakt. Of van een dergelijk ernstig verwijt sprake is, dient te worden beoordeeld aan de hand van alle omstandigheden van het geval. Heeft de bestuurder bijvoorbeeld gehandeld in strijd met statutaire bepalingen die het doel hebben de rechtspersoon te beschermen, dan moet dit als een zwaarwegende omstandigheid worden aangemerkt, die in beginsel de aansprakelijkheid van de bestuurder vestigt. De bestuurder kan hiertegen feiten en omstandigheden aanvoeren die tot de conclusie kunnen leiden dat niet gesproken kan worden van een ernstig verwijt. De rechter die over de aansprakelijkheid van de bestuurder oordeelt, dient met deze feiten en omstandigheden uitdrukkelijk rekening te houden.

Vaak behoort een aangelegenheid niet tot de taak of de werkkring van één, maar van twee of meer bestuurders. Hoe te handelen als in zo'n geval de bestuurstaak niet naar behoren is vervuld? En wat te doen als daardoor schade is geleden? Is één bestuurder aanwijsbaar als degene aan wie de schade te wijten is, dan is het antwoord op deze vragen eenvoudig langs de hiervoor aangegeven weg te geven. Is niet aanwijsbaar wie van de betrokken bestuurders de schade kan worden verweten, dan kan de rechtspersoon *elk* van de betrokken bestuurders voor de *gehele schade* aanspreken. De rechtspersoon dient hierbij aan te geven dat er onbehoorlijk is bestuurd, dat daardoor schade is geleden en dat het een taak c.q. een aangelegenheid betreft die tot het werkkterrein van meerdere bestuurders behoorde. Hij hoeft dus niet aan te geven aan wie van de bestuurders de schade te wijten is. Wel zal moeten worden aangetoond dat de bestuurder(s) een ernstig verwijt kan worden gemaakt. Een bestuurder kan, als de rechtspersoon hem op onbehoorlijk bestuur aanspreekt, hiertegen aanvoeren (in een procedure moet hij dat eventueel bewijzen):

- dat de tekortkoming in het besturen niet aan hem te wijten is;
- dat hij niet nalatig is geweest maatregelen te treffen om de schadelijke gevolgen van de tekortkoming af te wenden; en/of
- dat hem geen ernstig verwijt kan worden gemaakt.

Kan de rechtspersoon uiteindelijk inderdaad twee of meer bestuurders aanspreken tot vergoeding van de schade en wordt de gehele schade door een of meer van hen vergoed, dan is daarmee voor de rechtspersoon de zaak afgedaan. Degenen die aansprakelijk waren, regelen vervolgens onderling wie in feite hoeveel moet betalen.

---

10. Zie Hof Amsterdam 12 juni 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BX1192 en Rb. Rotterdam 1 augustus 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BX3434.